

KISAS TÜRK HALK İNANÇLARI

GİRİŞ

Kıyas Türk halk inançlarını ele alacağımız bu yazımızdaki bilgileri, 25-27 Mayıs 2006 tarihleri arasında Şanlıurfa'da yapılan "GAP Bölgesinde Alevi Bektaşî Yerleşim Yerleri Şanlıurfa Kültür Mozağinde Kıyas" sempozyumunda derledik. Bilgilerin bir kısmı, Almanya, Azerbaycan, İstanbul, Ankara, Gaziantep, Malatya, Adıyaman ve Şanlıurfa'dan katılımcılardan dinlediğimiz bildirimlerden bir kısmı tanıştığımız tanıştığımız bölge halkı ve uzmanlardan ve bir kısmı da katıldığımız Cem Merasimi ve Kıyas ile Sırrın'dan katılan zekirlerden, Ozan gecelerinden, Kara Çadır'lar altında 6100 kase aşurenin dağıtıldığı Aşure Günü'nden, gezdiğimiz sergiden yaptığımız gözlemlerden oluşmuştur. Ayrıca katılımcılara; Bir şehir Şanlıurfa Bir Belde Kıyas kitabı ile Kıyas Kimliği isimli kitaplarla içerisinde "Kıyas'ta olmak", "Kıyas Cem'i DVD si, "Kıyas Cem Değişleri" ve "Kıyas'ın Sesi" isimli bir CD, ayrıca Duvaz İmam'lar, Tevhitler, Miraç, Mersiye gibi dini parçaların bulunduğu bir albüm hediye edildi.

Urfa, çarşısında 700 yıldan beri her sabah açılışı Ahı Duası ile yapılan bir şehrimiz evvelce bu şehrimizin türbeleri ve sair kesimlerinde yaşanan halk inançlarına dair çalışmalarımız olmuştu, bu kere alanımızdaki çalışmalar itibariyle daha bereketli oldu. Sempozyuma; Abdal Musa Kültürünü Araştırma ve Yaşatma Vakfı, Hacı Bektaş Veli Gazi Cemevi Vakfı, kartal Cemevi Kültür Eğitim ve sosyal Dayanışma Vakfı, Erenler eğitim ve Kültür Vakfı, Alevi Vakıfları Federasyonu'ndan katılımlar olunca, bilgi edinme şansımız da fazla oldu.

Posof ve Damal bölgelerinde yaşamakta olan, Dadali olarak bilinen Alevi Türkmen topluluğunun, Kahramanmaraş ve Anadolu'nun sair kesimlerindeki bağlantılarını açıklayıp, doğum, evlilik, ölüm, bereket, cem ve dede ile ilgili bilgiler verip bazı inanç etimolojileri de yaptığımız bildirimizde bu tesbitlerimizin karşılaştırmasını yapıp Türk inanç sistemindeki yerlerini tespitte çalıştık. 27 bildirinin verildiği sempozyumdaki bildirimler kitap olunca kültürümüz bu alanda da bir hazine kazanmış olacaktır.

METİN

Kıyas; Harran Ovası üzerinde kurulmuş, 4.500-5.000 nüfuslu Şanlıurfa şehir merkezine 12 km mesafede olan bir beldedir. Buradaki alevi Bektaşî inanca bağlı Türkmen

nüfus, beldenin genel nüfusunun 4/3 ünü oluşturur. Şanlıurfa'ya Aşıklar Diyarı unvanını veren, aşıklık geleneğini sürdürmekte olan bu beldemizdir. İlk günden başlayıp her gece devam eden aşıkların şenliklerini bir arkadaşı ile birlikte Arzu Durma sundular. Dilek Karagöz'den daha ziyade cem'i takip ederken bilgi edindik. O'nun konuşma metninden bazı alıntılarla havayı yansıtmaya çalışacağız. Seven kimse anlamında kullanılan Arapça aşık dünyevi sevgiyi anlatırken tasavvufi anlamda manevi aşk, Allah'ın Cemal ve Celal sıfatları karşısında duyulan aşktır. Alevi Bektaşî aşıklarında bir ustaya bağlanmaya "Boyun Kesmek" denir. Aşıklar milli kültürü koruyan ve yaşatan birer canlı kültür öğeleri olarak bilinirler. Aşıklık edebiyatı ve müziği içinde bulunan Kuzeydoğu Anadolu'daki atışma şeklindeki aşıklık geleneği, Alevi-Bektaşî geleneğine bağlı aşıklarda kırgınlıklara yol açabileceği nedeniyle pek yoktur. Ayrıca "Dudak Deymez" uygulaması da yoktur. Alevi-Bektaşî erkanında; Zakir, Sazende,, sazıcı, Güdende, Aşık Babaları diye adlandırılan aşıklar, Alevi-Bektaşî cem ayinlerinde sürdürülen 12 hizmetten birini üstlenmişlerdir. Alevi Bektaşî saz geleneğinde, Bağlama Düzeni, Aşık Celali geleneği ve Bozuk Düzeni, kullanılır. Kısas'ta aşıklar, Perşembe gecesi yapılan cem ayinleri/Cuma Namazı/Cumalık'da bilgi ve becerilerini artırırılar. Bu nedenle kendilerine Zakir veya Cem Aşığı denir. Kısas Cemlerinde Zakirler daha ziyade; Sadık Baba, Sıtkı Baba, Dertli, Veli, Muhammed, Virani, Nesimi, edip Harabi, Derviş Ali, Kul Hüseyin, Kul İbrahim gibi Bektaşî aşıklarının deyişlerini okumaktadırlar. Kısaslı aşıklar mahlaslarını Nevşehir Hacıbektaş Postu'nda oturan değişik oku veya yazarlar. Kısas'ın hayatta olmayan aşıkları; Yahya Doğan (Çulha Yahya), Mustafa Aşan (Aşık Mıço), Abdurrahman Türkmen (Kul Beçare/Biçare), Muhammed Çavuş, Sofi Ahmet, Kילו Bektaş, Mehmet Eyüp, Hoca Bakır, Seyit Halil Çavuş, Seyit İbrahim Çavuş, Hamdullah Aykut (Büryani-Kemteri), Hasan Polat (Yarani), İmam Polat (Helali) dir.

Aşır Kayabaşı'nın, "GAP Bölgesinde Horasan Erleri" isimli bildirisini, üzerinde çalışmakta olduğumuz "Türk halk inançlarında Tahta Kılıç Motifi" itibariyle önemli idi. Kısas alevi Bektaşî Türkmenlerinde batini anlamda tahta Kılıç motifi mevcuttur. Ayrıca düğünlerde Anadolu'nun diğer kesimlerinde olduğu gibi gelin bayrağı inanç ve uygulaması da vardır. Ayrıca Mehmet Saffet Sarıkaya'nın "XIII-XIV.YY' da Güneydoğu Anadolu'da Görülen Gali Fırkaların Bektaşilikle İlgisi Üzerine" isimli bildirisini, dede Kargın'da dede seviyesinde geyik çobanlığı yapmış olmak ve dedelik postu ihtilafında geyik postundan yapılmış olan dede Tacı'nın fonksiyonu itibariyle, Türk halk tefekküründe hayvan kültü itibariyle bizim için ayrıca önemli idi. Bu konuda daha sonra yerinde bilgi derleme imkanı bulduğumuzda, teyidini yeterince yapamadığımız tesbitlere göre, Merdinler, Mardin'in Kızıltepe civarındaki geyik Nahiyesine gelirler dede'nin Geyik Postu sahibi oluşu isimlendirmede etkili olur. Burada

Nuali ve Nuvali kabileleri yerli halk olarak vardirdilar. Türkmenler gelince bunlar giderler O dönem Bismil’de ciddi bir Türkmen yoğunluğu vardır. Buranın Türkmenlerinden 17-18 köy Bismil’e göçerler. Dede Karkın Bismil ve çevresinin hakimi durumundadır. Burada bırakılan vekil yani Dikme Dede ile Türkmen alevi Bektaşî kültürü devam eder. Bölgede Cem’i bunlar yapmaktaydılar. Bunlar Hacı Bektaş’a bağlanmadan evvel dede Kargın Talibi idiler. Bunlar 1930-40 lardan evvel Bektaşî değildiler burada hakim dini unsur Kabak abdal Oğulları idi. Müfit Yüksel’in “İbn Es-serrac Eddimeşki’ye göre Sarı Saltık” isimli bildirisinde; Sarı Saltık anlatılırken “birileri ile otururken el kol hareketleri yapar, bu kendinden geçmiş ve çevresinden kopmuş hali saatlerce sürer ve vücudundan kanlar akardı. Kendisine geldiği zaman, (Deşt-i Kıpçak’ta din kardeşlerim darda idiler, savaşlarına katılıp onlara yardımcı oldum) derdi” demek suretiyle, eski Türk inançlarını var olduğu bilinen ve Anamaygıl olarak tanımlanan ve günümüzde de Yeşil Sarıklılar olarak varlığını sürdüren inanca bir misal vermiş oluyordu. Bize göre en orijinal bildirilerden birisi Azerbaycan Türklerinden genç bilim adamı Ferah Celil hoca hanıma aitti. “Bektaşîliğin Temel Kaynakları” isimli bildirisinde Celil, Şamanizm Bektaşîlik bağlantıları konusunda çok ciddi vurgular da bulundu. Şamanizm konulu ikinci kitabını yazan araştırmacı bilgilerimizi artırdı. Ancak, sık sık rastlanılan Gök Allah’ı veya Şamanizm’deki 4 Allah gibi terminoloji üzerine durulmalı. Zira, ilah kelimesinin Allah’ın anlamına tam vermeyeceği bir yana, tek Tanrılı olduğu üzerinde durulan Eski Türk inanç sisteminde, Tanrıları sayısı artırılırken, iye ve benzerleri ile Tanrıyı eş anlamda mı kullanmalı? Ferah Celil’i dinlerken hatırıma bir şey geldi alevi Bektaşîlik ile Şamanizm/Kamizm arasında ortaklıklardan birisi de çok sayıda Şamanizm/Kamizm olduğu gibi Alevilik ve Bektaşîliğin de ortak paydası bilinmekle beraber bir tek olduğu zor söylenir. Bu konu ile ilgili diğer bir husus, farklılıklar da içerebilen Alevi Bektaşî kesimler arasındaki inanç farklılıklarını giderip bire indirmek doğru olur mu? Böylesi bir eylem için kim hak sahibi olabilir. Alevi Bektaşîlerin Sünnileştirilmeleri karşısındaki tepki ile, farklı Alevi Bektaşî kesimleri, inananların tercihi ve tarihi gelişmeğe rağmen tek akaide bağlamaya hakkımız var mı? Böylesi bir girişimin getiri ve götürüleri iyi hesaplanmalı. Mesela buna bizler değil de emperyalizm ön ayak olsa gelişmenin seyri nasıl olur, inisiyatif bu inançta olan bu inancı kültürünün bir parçası sayanların elinden çıkarsa hayrımıza mı olur. Sanırım bu konular ilgililer arasında tartışılıp bazı ortak noktalar geliştirilmiş. Miras, biz istemsek de bize kalandır. Bu teşhis kültürel miras için de geçerlidir. Mirası edinip edinmemekteki ölçü zamanın mevzuatıdır. Ancak sosyal bilimlerde kültürel konularda aydının söz hakkı ve mesuliyet payı farklıdır. Kültürel miras sorun çözümleyici de olabilir topluma ayak bağı da olabilir. Bir dönem açıklayıcı olan Türk insan ilişkileri günümüzde açıklanmaya muhtaç hale

gelmiştir. Benim şahsi tercihim bu gibi konularda milli olmaktır. Milli olmanın kıstası bizim tarafımızdan belirlenmiş olması oryantlizmin ürünü olmamasıdır. Benim yanlışımda benimdir, elin doğrusundan benim yanlışımda bana göre daha doğrudur. Mustafa Aksoy, “Karacadağ’da Bazı Aşiretler ve Karacadağ Halı Kilimlerinde Kullanılan damgaların Türk kültüründeki Yeri” isimli bildiri ile bu sahadaki önemli çalışmalarına yeni bir ilmik kazandırdı. “toplumsal bilinçaltının el sanatlarında yerleşim yerleri itibariyle aradaki büyük mesafeye rağmen dokumalarımıza yansıdığını, onlarda yaşadığının” izahını yaptı. İlhan Başgöz hocanın bir açıklamasını alanımızla ilgili bulduk. Açıklamasına göre; Yunanda ormanlar Allah’ındı. Anadolu’daki Allah’ın yeri, Allah’ın dağı, Allah’ın suyu, tabirleri buradan geliyordu. Ancak bu ifadeler türk tefekküründen de yola çıkılarak izah edilebilir. Bu izahın hem Eski Türk İnanç Sisitemi’nde ve hem de İslam’da bu arada tasavvufda da yeri bulunabilir. Eski türk inancında Tanrı sistemin tepesinde idi. İslam da Allah her yerde hazır nazırdı ve Tasavvuf kainatı Allah’ın yansıması olarak izah ediyordu. Bu ortaklıkları allah2ın dininin batıda ve doğuda hep bir tek olduğu ile mi izah etmeliyiz.

Kıyas halk inançlarını Aşir Bozkurt’tan derledik (72 yaşındaki Kıyas’lı olan şahıs, okur yazar olmayan ve fakat halk kültürü yüklü bir kimsedir.) Kıyas’ta nefis aşurelerimizi kaşıklarken, Aşir Bozkurt, kıyas da olduğu gibi diğer alevi Bektaşilerde de aşure vardır. Aşure Adem Baba’dan beri hep vardı, vardır. Bizde çocuğun adını babası veya dedesi koyar. Baba veya dede bir rüya görürüler, rüyada kendilerine lokma verilir, lokmayı kimden almışlar ise, dünyaya yeni gelen çocuğa onun ismi verilir.

Ölen bir kimse için geride kalanları onun için kurban keserler mi, baba zamanında fakir ise kurbanını kesememiş ise, onun için yeni kurban kesilir. Bu kurbanı ölen şahsın oğulları keserler, her yıl bir kurban olmak üzere 7 müteakip yıl kurban kesilir.

Kıyaslılarda oruç 12 gündür. Ayrıca 15 veya 40 oruç tutulduğu da olur. 12 gün oruç sayısını 12 imamdan alır. 40 günlük oruç ise, Kırklar aşkına tutulur. Ölen bir şahsın oruç borcu var ise, oğlu babasının adına bir defa 12 gün oruç tutar.

Kıyas Alevi Bektaşî inançlı Müslüman Türkmen halkta, hac, hacca gitme inanç ve uygulaması yoktur. Seyrek olarak gidenlere rastlanılır. İnanç felsefesine göre kible ademdir. Bu Cenabı Allah’ın emridir.

Aşığa aşk , aşıklık hak sevgisinden, hak tarafından verilir. Hak aşığı rüyasında bade içerek veya, veya Erenler Şahı Hacı Bektaş Veli’den gelen bir lokma kendisine verilir. Hacı Bektaş Veli, benim yolumda giden benim evladımdır, yolumda gitmeyen bel çocuğum olsa da evladım değildir, değişmiştir.

Kıyas Alevi Bektaşî inançlı Türkmenlerde, her Cuma günü cem yapılır, cem yapabilmek için muhakkak Cem Evi olması zarureti yoktur. Cemler % 80 Ocak olan evlerde olurdu, olur. Evliliklerde başlık Parası geleneği vardır ve kalın olarak bilinirken, başlık almak veya vermek düşkünlük sebebi değildir.

Kıyaslılar, Sünnî inançlı aileye kız gelin olarak verilmez, ancak Alevi Kürde ve Alevi Zaza'ya verilirken belirleyici unsur alevî olmaktır. Kıyaslı bir baba kızını ere verirken onun katini alır, ancak nihai kararı babanın tercihi belirler. Kızını Sünnî inançlı bir aileye veren kıyaslı veli de düşkün olur. Sünnî bir aileden alınan kız inanç değiştirir ise, o ve alan kimse düşkün olmazlar. Kız kaçırma suretiyle evlilikler görülmektedir. Ancak bu yöntem tasvip görmez, kaçan ve kaçırılarak getirilen kız düşkün muamelesi görür. Kıyas Alevi Türkmenlerinde pek görülmesine de 2 hatta 4 eşle evlilik görülebilir. Alınan eşler alevî iseler alanlar düşkün olmazlar.

Kıyas Alevi-Bektaşî inançlı Türkmenlerinde dede'nin kız evladı Dede değildir. Dede'nin erkek evladı da Dede' nin yolunda gider ise Dede olabilir. Kız erenler, yolda giden ozanlar Bacı'dırlar. Dede'nin oğlu, Dede olmayan alevînin kızı ile evlenir ise, Onları çocukları Yol'a girmezler ise Dede olamazlar.

Alevi Bektaşî inançlı Kıyas Türkmenlerinde Yol çok önemlidir. Kadın veya erkek bir genç, bir yaşlının önüne geçemezler. Mecbur kalınır ise mazeret belirtilip özür dilenerek geçilir. Eskiden yol ve Dede'nin nüfusu daha çoktu.

Kıyaslı Alevi Türkmenlerde Kan Davası güden kimse Düşkün olur, düşkün muamelesi görür, buna rağmen kan davası vardır.

Kıyas Alevi Bektaşî Türkmenlerinde hayvanlarla da ilgili bir takım inançlar vardır. baykuş uğursuz bir hayvan olarak nitelenilir, viraneliklerin hayvanıdır, bulunduğu yeri viraneliğe dönüştürür inancı vardır. Tavşan'a olumsuz bakılır. Keklik beslenilmez, Kekliğin ötmek suretiyle Hz. Ali'nin saklandığı yeri düşmanlarına haber vermiş olduğu inancı vardır. Aşıklar meclisinde Kul Şükrü'nün okunan "Koca Dünya" şiirinden Kurt'u da içeren bölümünü, Alevi Bektaşî Halk İnançında Kurt isimli çalışmamız için aldık;

"Başa geçen arkasına bakmıyor
Fakir fukaraya kulak vermiyor
Kurtlar Çoban olmuş koyun güdüyor
Şimdi telef oldu sürümüz bizim"

Aşir Bozkurt'a İnançlarında elmanın yerini soruyoruz bize bir şiirini okuyor;

"Bu dünyayı biz yarattık
Bir köşede yerimiz yok

Yazdık çizdik kitap ettik

Ufacık bir evimiz yok

Ulu ağaç gibi devrandık

Dallardan sızan balla ballandık

Dökülsün diye sallandık

Al alma bir meyvamız yok”

Kıyas'ta Zeliha Başak (65 yaşında Kıyaslı, ilkokul mezunu alevi Bektaşî inançlı bir Türkmen ev hanımı) dan da bilgi aldık. Zeliha Başak'a göre, dünyaya gelmemiş bebeğin cinsiyetini kimse bilemez. Bu teşhisini açıklarken “kesilmemiş karpuzun içini kim bilebilir” demektedir. Hamile kadın bebeğini dünyaya getirdikten sonra temiz olmak kaydı ile bebeğin eşi Kıyas'ta toprağa gömülür. Kesilen tırnak ve bir şekilde dökülmüş olan kadın saçı bir şeye sarılıp çöpe atılır. Saç çöpe atılmadan evvel muhafaza edilir.

Kısmetinin açılmasını isteyen genç kız, ocağı olmayan kısır kadın, ceddine güvenilerek Pir'e götürülür. Bir lokma verilir, “Sıtkı sadık nasibini alır”

Kıyaslı Alevi Bektaşî inançlı dul Türkmen kadın pek evlenmez. Eşini boşayan Kıyaslı Türkmen düşkün olur, Cem'de ceza alır, artık Cem'e alınmaz

Kıyas'ta kına, gelin çıkana/gelin olana ve kurban bayramı'nda kına yakılır. Kurban Bayramında kına yakılmasının sebebi Hz. İsmail'e kına yakılmış olması inancından gelmektedir. Hz. İbrahim “Cenabı Allah'ın altında söz vermiştir.” İnanıcı vardır.

Kıyaslı Alevi Bektaşî Türkmen yemin ederken; “Kur'an hakkı için”, “Allah hakkı için”, “Ali hakkı için”, “Muhammed ali hakkı için” der.

Kıyaslı dua ederken “Yüce Allah Sütü temizle karşılaştırsın” , yeni doğum yapmış bir hanıma “analı babalı büyüsün”, yeni evlenen çiftlere “evladı döleti bol olsun” ürünle veya yemekle ilgilenenlerin üzerine gidince de, “Bereketli olsun” der

Kıyaslı Cuma günü cumaya giderken 12 Hizmet için ve adak var ise adak için lokma yapar.

Yolda bir erkekle karşılaşan Kıyaslı kadın durur erkeğe yol verir, erkek geçip gittikten sonra kadın yoluna devam eder. Zalide Başakın ifadesi ile, “erkek büyük sayılır kadın ise eksik görülür.”

Kıyas Alevi Bektaşî inançlı Müslüman Türkmenlerin inanç hayatını daha net görebilmek adına kısa zamanda tespitlerimizi daha netleştirebilmek için yakın çevreden bir Sünni inançlı Kırmançla da bazı konuları görüşmeğe çalıştık Nuri Has (66 yaşında ana dili Kırmançca olan, ilk mezunu, Sünni inançlı, Kantere köyünden Milli Aşiretinin Mersavi

kabilesinden) Kara Çadırları göstererek, kara çadır bizim kışlık çadırımızdır. Türkmenlerde de aynıdır. Bu çadır yaz kış kullanılır, keçi kılından yapılır, üzeri koyun yünüyle işlenir, nakışlarda Kürt, Türkmen motif farklılığı yoktur. Tamamen yazlık olan çadırlar Türkmenlerde de Kırmançlar da da çoğunlukla kendirden yapılır. Eskiden Kırmanç veya Türkmen herkes kendi evinin önünde bir kıl çadır kurardı. Bunu yapamayan harçsız taştan barakamsı bir geç,ci bir şey yapar, çatısını otlarla örterdi. Taş kulübe uygulaması bizim bölgemizden kalkmış olmakla beraber Karacadağ bölgesinde devam etmektedir.

Aleviler ile biz Sünniler arasında akrabalık kurulmasındaki ölçü evvelce tanışıyor olmaktadır. Tanışık olduğumuz Alevi ailelere kız verip alma uygulaması biz Sünnilerde eskiden de vardı. Sünni Kırmanç ailede kızını ere verecek baba kızının kanaatini muhakkak sora ancak son söz babaya aittir. Zira babanın muhiti daha geliştirebilir, tecrübesi daha fazladır, hayat kızın hayatı olsa da baba daha etraflı araştırma imkanına sahiptir. Sünni inançlı Kırmançlar'da kızın evde kendisinden büyük ablası var iken küçük kızı kocaya vermek usule aykırıdır. Berdel usulü, aldeğişik diye de bilinen tarafların birilerinden özellikle kız kardeş değişimi şeklinde yapılan evlilik Sünni Kırmançlar'da rastlanırken bu ikili anlaşma üçlü de olabilmektedir. İlk defa rastladığımız bu uygulamada, taraflardan birisi damat veya gelin adayını beyenmiyor ise, beğenilen bir çift de devreye sokularak adeta üçlü turnike yapıldığı da olur. Bu tür evlilikler tanınlanırken “atı bir, kesimi bir, davulu bir, yemeği bir” ifadesi kullanılır. Yani; gelinler aynı anda atlanacak, başlık ve yapılması gereken harcamalar aynı sınırlama içerisinde olacak, aynı şenlik ortak yaşanacak, ortak bir safrada birlikte şölen kutlanacaktır.

Kırmançça konuşan Suni ailelerde Kan davası vardır, kan güdülür, kanlılar barışmak için kız alıp vermek suretiyle akrabalık oluştururlar. Bu çevrede ölen büyük kardeşin dul kalan hanımını erkek kardeşi yani gelinin/yengenin kayını eş olarak alabilir. Bu uygulama Doğukaradeniz'de de vardır. Babam rahmetli, rahmetli amcam ölünce, rahmetli annem ile evlenmiştir.

Sünni inançlı Kırmançlarda Nevruz inancı ve uygulaması yoktur. Çevredeki 40 dan fazla aşiret ve kabilede Nevruz inanç ve uygulaması yoktur. Nevruz , İslamdan evvel vardı. O zamanı dinlerinde uygulanırdı. İslam bunu kaldırmıştır. Şimdi Nevruz'da mektepliler ısrar etmektedirler.

Kaynağımız, bize çok farklı zenginliklerin aydınlar tarafından bilinmediğini de öğretti. Kadri Eroğan'ın valiliğini onunla birlikte Yavuz Bülent Bakilerin halkı kaynaştırmak halka her alanda özellikle kültür alanında nasıl hizmet verdiklerini unutmamışlar. Aradan geçen yıllara rağmen bu iki aydınının Tv. Programları dahil her türlü faaliyetini takip etmişler. Bu

yürekli insanın Sabahat Akkiraz'ın parçalarını okurken nasıl duygulu anlar yaşadığını anlatabilmek kolay değildir. Nesimi'den Pir Sultan Abdal'dan okunan parçaların bende yaptığı trans psikolojisini bu arkadaşım benimle birlikte yaşıyordu. Kırmanç olduğunun gurur ve şuurunu yaşarken, insan olmanın, bu yurdun insanı olmanın komşu olmanın, ev sahibi olmanın da çok güzel örneklerini sergiliyordu. Arkadaşımın bu tutumunda sanırım benim aynı gün sabahleyin verdiğim bildiri ve cevapladığım sorularla vermeğe çalıştığım mesajın payı vardı. Konuşmamıza katılan bir Kısaslı “Aşurede 12 gıda maddesinin bir araya gelmesi ile yeni bir tat çıkıyor ortaya, aşureyi oluşturanlardan birisi devreden çıkarsa aşurenin tadı aşure olmaktan çıkar noksan olur” diyordu. Şüphesiz marifet bende değildi. Ben bir gerçeğin açığa çıkmasında yardımcı olmuştu. Ben, Türklüğün bir kültür olayı olduğunu, bu eserin sadece ana dili Türkçe olanların eseri olmadığını, nice ana dili Türkçe olmayanların Türklükte çok daha fazla payının olduğunu söylemiş ve benzeri açıklamalarda bulunmuşum.

Kısas'ta takip imkanı bulduğumuz Ayin-i Cem'de yadımı ile bir hayli not aldık. Ancak Kısas Kimliği kitabında ayrıntılı bilgiyi bulunca bizim kırık dökük notlarımızı tamir etmek de kolaylaştı. Kısas'ta aşık toplantılarına; Görgü Cemi, Ayin'i Cem ve balım Sultan Muhabbeti2nde rastlanır. Kısas aşıklar ayrıca; kına gecelerinde, düğünlerde, misafir ağırlamalarında

Görgü Cemi'ne; “Terceman Kurbanı”, “Cem”, “Ali Cem”, “içeri Kurbanı” da denir. Cem'e girecek olanlar Pir'in desturu ile, Hakk'a çağrılır, hava karardıktan sonra Hakk Meydanı'nda toplanılır. Cem'e gelenler getirdikleri çörek, kuruyemiş ve meyve gibi lokmaları lokma görevlisine verip dara dururlar. dara Durmak iki el göğüste, sol el aşağıya salınmış, sağ ayak baş parmağı, sol ayak üzerine konulmuş ve vucut hafif öne eğilmiş vaziyette duaya durmaya denir. Dara durmanı'n diğer adı, “Teymançeye Durmak”dır. “Allah... Allah...lokmalar kabul ola, hak-Muhammed Ali kabul eyleye...” diye başlayan ve “gerçek erenler demine hu” diye biten dua okunur. Duayı alan eşler diz üzeri gelip meydana niyaz ederler. Böylece hem Adem'e secde edenlere karışmış olurlar hem de ceme katılanlarla niyazlaşmış olurlar. Dede'nin oturduğu posta ve dedeye niyaz edildiği de olur. Böylece Tarikat Namazı'nın Cemal'e Didar'a bakılarak kılındığına inanılır.

Cem'deki 12 hizmet ; Dede/ Serçem: cemi yönetir, Rehber: Cem'e katılanlara yardımcı olur, Gözcü: Düzeni sağlar, Çırağcı, Çıgağı yakar, Zakir: deyiş, Düvaz, miraçlama söyler, genellikle 3 kişi olup saz çalarlar, Ferras: Car-ı süpürge çalar, Saka/İbrikdar: suyu dağıtır. Sofracı/Kurbanı:Kurban ve yemak işlerine bakar, Pervane/Semahcı:Semah dönerler, Peyik:Cem2i komşulara haber verir, İznikçi: Cem Evi'nin temizliğine bakar, Bekçi: Cem'in ve katılanların güvenliğini sağlar.

Dede'nin hizmet sahiplerine verdiği dua da, "Alla..Allah Akşamlar hayrola, hayırlar fetola, şerler defola hizmetler kabul ola, muratlarınız hasıl ola diye başlar,...On sekiz bin alemle birlikte mümin-müslim cümle kardeşlerimiz diye devam edip, gerçek erenler demine hu diye biter. Duadan sonra Dede ve görevliler gerekli okumaları yaparlar. Görgü Cem'ine halk arasında Birlik Kurbanı'da denir. Bulgur ve tuzdan pilav pişirilir.

Ayin-i cem2de de dara durulunca parmaklar açık olur. Meydan açılınca, 3 defa Allah-Muhammed-Ali diyilerek meydan süpürülür.bununla ceme gelen taliplerin gönülleri temizlenilmiş olunur. Ferraç'ın duasından sonra Dede bir Gülbang okur. Daha sonra iki kişi tarafından Abdest Suyu'na geçilir.sıra çirag Uyandıma'ya gelince, nur Surasinin 35. ayeti okunur. Daha sonra Zakirler Miraçname okurlar. Okunan Miraçname gibi Düvaz-ı İmam'lar, yürüyüş, ağırlama, neni, Çark ve diğerleri Türk kültür tarihine günümüzden bir giriş yapmak isteyenler için, fevkalade kaynaklardır. Aynı tesbiti Anadolu türk göçü için de rahatlıkla söylemek mümkündür. Anadolu Türk göçü demek, Türkmen göçü, Türkmen iskanı demektir. Bu da alevi göçü, iskanı, kültürü inancı demektir. Bunları bir meshebinsavunuculuğu adına değil kültürel katmanlaşmamızın aydınlatılması adına söylüyorum. Bunu anlamadan buna bağlı diğer etno sosyal sorunları anlamak mümkün değildir.

Cem'i bir Sünni inançlı halk inançları çalışıcısının bu derece kestirmeden anlatması kolay değildir. Dede'nin "küsünler dargınlar var mı, varsa barışınlar duyurusndan sonra merasimin başlaması başlıbaşına bir anlamdır. Bu, bize göre her cem ile bir öz eleştiri bir sosoyal barış ve bu uygulananın yapılabilmesi için bir miaddır. Cem başlarken 3 defa "Allah eylahlah mı duyurusundan sonra cemaatin toplu halde Allah eyvallah demesi ve Nesime'den "allah allahsen dururken ya ben kime yalvarayım nefesinin okunması başlı başına binlerce katılımcının aynı mistik havayı solumasını sağlıyordu. Büyük, ulu zatların isimleri geçince tasavvuf selamında olduğu gibi sağ el kalbin üzerine götürölüp sora gözün üstüne götürölüyordu.. Katılımcıların oturma şekillerinde ayaklar Ettiyyatı pozisyonu gibi idi. Kul Hümmet'den okunan parçalar farklı bir vech atmosferi yaratıyordu. Erkan oturması bitince rahat oturuma geçiliyordu. Yer yer Allah Allah'larda secdeye kapanılıyordu. İbrıkçı'nın Dede'den başlayarak su vermesi, geniş katılımcılara pet su dağıtımı şeklinde yansıdı. Kötülüklerin süpürülmesinde de insanın içini namaz seccadesinden kalkınca duyulan his kaplıyordu. Çirag uyarılınca doğal olarak o da yerini aynalı bir gaz lambasına bırakmıştı. Dede sırt dönülmeyeceğini merasim boyunca gözledik. Adeta amin bu merasimde Allah Allah tekrarına bırakmıştı. Dede her vesile ile askere, devlete, Atatürk'e dua hiç eksik etmedi. Dede Miraçlamada Duazları okuyunca, katılanlar toplu halde ayakta sırtlarını sıvazlarlar.

Yaşadığımız olay Mevlit ile varyant oluşturuyordu.. dede Ali'nin yolunu yol bilenler getirsinler salavat Allah diyince, katılanlar Allah diye tekrarlayıp sonra çırag söndürüldü